

Joseph E. Stiglitz, Columbia Üniversitesi'nde Profesör ve Nobel Ekonomi Ödülü sahibidir. Son yayımlanan Serbest Düşüş: Serbest Piyasalar ve Küresel Ekonominin Batışı kitabı Fransızca, Almanca, Japonca ve İspanyolca bulunabilir.

JOSEPH E. STIGLITZ

Küresel sağlık için bir fırsat

Amerika'da ve dünyanın çoğu kesiminde ilaç fiyatları hâlâ aşırı derecede yüksek ve bilginin yayılması son derece sınırlı. Mucitlere yarattıklarının üzerinde geçici bir tekel hakkı veren, rakiplerine yardımcı olmasın diye bilgilerini stoklamaya teşvik eden bir patent sistemi yarattığımız için böyle oluyor.

Her yıl, özellikle yoksul ülkelerde, önlenebilir ve tedavi edilebilir hastalıklar yüzünden milyonlarca insan ölüyor. Çoğu durumda, hayat kurtaran ilaçlar ucuz şekilde kitlesel olarak üretilebiliyor fakat onlara ihtiyacı olanların erişimin engelleyen fiyatlarla satılıyorlar. Ve çoğu da, yoksulların hastalıklarına dünyanın değerli araştırma yeteneklerinin çok azı ve sınırlı kaynakları ayrıldığı için tedavi veya aşı olmadığından ölüveriyor.

Bu durum acilen düzeltilmesi gereken ekonomi ve hukukun başarısızlığını temsil ediyor. İyi haber şu ki, artık ucuz ilaçların geliştirilmesi ve sunulmasının önündeki engel olan bozuk fikri mülkiyet rejimini onaracak Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) liderliğindeki uluslararası bir çaba sayesinde ümit veren değişim fırsatları var.

Günümüzde ilaçların bulunabilirliğini sınırlayan iki esas sorun bulunuyor. Biri, çok maliyetli, daha doğrusu ilaçların üretimi için gereken para bunun çok küçük bir bölümü olmasına rağmen, ilaçlara konan fiyatların çok yüksek olması. İkinci olarak, ilaç geliştirme, sosyal fayda için kârı azami düzeye çıkarmaya yöneliyor ve bu da insanların iyiliği için elzem olan ilaçların ortaya çıkarılma çabalarını çarpıtıyor. İlaç firmaları, yoksulların harcayacak çok az parası olduğu için, şimdiki düzenlemelere göre onları etkileyen hastalıklar hakkında araştırma yapmak için pek az teşvike sahip.

BÖYLE OLMAK ZORUNDA DEĞİL...

İlaç şirketleri, yüksek fiyatların araştırma ve geliştirmeye kaynak sağlamak için gerekli olduğunu savu-

nuyor. Ama Amerika Birleşik Devletleri'nde çoğu sağlıkla ilgili araştırma ve geliştirme çalışmasını, kamu desteğiyle doğrudan (Ulusal Sağlık Kurumları, Ulusal Bilim Vakfı) hem Medicare, hem de Medicaid programları aracılığıyla kamu ilaç alımları şeklinde dolaylı olarak aslında hükümet finanse ediyor. Hükümetin finanse etmediği kısım bile geleneksel bir piyasa değil, çoğu kişinin reçeteli ilaç alımları sigorta kapsamında gerçekleşiyor.

Hükümet sağlık hizmeti araştırmasını finanse ediyor çünkü iyileştirilmiş ilaçlar kamu malıdır. Ortaya çıkan bilgi, salgın hastalıkları durdurarak ve yaygın hastalıkların ekonomik yükü ve can kaybını sınırlayarak herkese fayda sağlar. Verimlilik, araştırmaları olabildiğince yaygın ve hazır olduğunda olabildiğince çabuk paylaşmayı gerektirir. Thomas Jefferson, bilgiyi muma benzetmişti: Bir mum, bir diğerini yakmak için kullanıldığında, ilkinin ışığını azaltmaz. Aksine, her şey daha fazla aydınlanır.

Yine de Amerika'da ve dünyanın çoğu kesiminde ilaç fiyatları hâlâ aşırı derecede yüksek ve bilginin yayılması son derece sınırlı. Mucitlere yarattıklarının üzerinde geçici bir tekel hakkı veren, rakiplerine yardımcı olmasın diye bilgilerini stoklamaya teşvik eden bir patent sistemi yarattığımız için böyle oluyor.

Bu sistem, inovasyonu kârlı hale getirerek belli türde araştırmalar için teşvik sağlarken, ilaç şirketlerinin fiyatları yükseltmesine olanak veriyor ve teşvikler de sosyal getiriye karşılık gelmiyor. Sağlık hizmetleri sektöründe, araştırmayı, gerçekten fark yaratacak bir tedavi geliştirmek yerine bir diğerinin "aynı" olan bir ilaca tahsis etmek daha kârlı olabilir. Herhangi bir araştırmanın en önemli girdisi fikirler olduğundan sistem ketumluğu özendirdiği için, patent sisteminin inovasyon üzerinde olumsuz etkisi bile olabilir.

Hem yüksek fiyatların hem de yanlış yönlendirilen araştırma çabalarının çözümü, mevcut modelin yerine hükümet destekli bir ödül fonu getirmektir. Ödül sistemiyle mucitler, yeni bilgiler için ödüllendirilir fakat bu bilgilerin kullanımı için tekeli ellerinde tutmazlar. Bu yolla rekabetçi pazarların gücü, bir ilaç geliştirildiğinde mümkün olan en düşük fiyatla sunulmasını sağlayabilir, şişirilmiş bir tekel fiyatının oluşmasını değil.

SANDERS YASASI AMERİKA İÇİN ÖNEMLİ BİR İLERLEME

Neyse ki bazı ABD'li kanun yapıcıları, bu yaklaşıma yakından ilgi gösteriyor. Senatör Bernie Sanders'ın, Kongre'ye getirdiği bir yasa tasarısı (Prize Fund for HIV/AIDS Act) tam da böyle bir girişim. Sanders'ın tasarısı, şimdiki araştırma modelini ketumluktan paylaşmaya itecek, açık kaynaklı araştırmayı özendirmeyi hedefleyen önemli bir hüküm de içeriyor.

Fakat küresel çapta bakıldığında inovasyon sistemimizin çok daha büyük değişikliklere ihtiyacı var. WHO'nun uluslararası düzeyde geniş çaplı reformları teşvik edecek çabaları hayati önem taşıyor. WHO, bu ilkbaharda ABD Senatosu tasarısındakilere benzer fakat küresel düzeyde olan çözümler öneren bir rapor yayımladı.

Önemli olan, raporun (Research and Development to Meet Health Needs in Developing Countries) hükümetlerin gelişmekte olan ülkelerin sağlık ihtiyaçları için zorunlu finansman katkılarını, sağlık hizmetleri öncelikleri ve uygulamaları için uluslararası koordinasyonu, ihtiyaçların en çok nerelerde olduğunu gözleyecek küresel bir gözlem sistemini içeren kapsamlı bir yaklaşım önermesi. Mayıs ayının sonlarında uluslararası toplumun, dünyanın dört bir yanında kamu sağlığı için bir umut anı olan Dünya Sağlık Örgütü Genel Kurulu'nda uygulamaya başlama şansı olacak.

İnovasyon sistemimizde reform yapmak, yalnızca ekonomi ile ilgili bir konu değil. Çoğu durumda, bir ölüm-kalım meselesi. Bu nedenle Ar-Ge teşviklerinin, ilaç fiyatlarından bağını koparmak ve bilimsel bilgiyi daha fazla paylaşmayı özendirmek elzemdir.

Sanders Yasası, Amerika için önemli bir ilerlemeye damga vuruyor. Dünya için de WHO'nun önerileri, sağlık hizmetlerinde uzun zamandır var olan korkunç bir eşitsizliği gidermek ve daha geniş anlamda küresel kamu mallarının küreselleşme çağına yakışacak şekilde yönetilmesine bir model oluşturmak için nesilde bir kez olabilecek bir fırsatı temsil ediyor. Bu fırsatın kaçıp gitmesine izin veremeyiz.

Telif Hakkı: Project Syndicate, 2010.
www.project-syndicate.org

İnovasyon sistemimizde reform yapmak, yalnızca ekonomiyle ilgili bir konu değil. Çoğu durumda, bir ölüm-kalım meselesi. Bu nedenle Ar-Ge teşviklerinin, ilaç fiyatlarından bağını koparmak ve bilimsel bilgiyi daha fazla paylaşmayı özendirmek elzemdir.